

Forutinntatte meninger

Arnulf Kolstad

Forventningene vi har til andre bestemmer gjerne hvordan vi oppfatter dem. Vi tilskriver egenskaper og ferdigheter ut fra hvem vi tror den andre er. Ikke sjelden trekker vi slutninger på bakgrunn av utseende, klesdrakt eller andre lett synlige kjennetegn. Dessuten (kort)slutter vi fra fordommer til den gruppa den andre tilhører, f.eks. yrke eller etnisk bakgrunn, til individuelle og personlige egenskaper.

«Hva driver du med da?» Jeg svarte som sant var at jeg fotograferte inngangen til psykiatriske akuttavdelinger

For å undersøke hvordan arkitekturen på psykiatriske institusjoner virket på folk, og kombinere dette med betydningen av førsteinntrykket, hadde jeg planlagt å studere hvilke assosiasjoner, tanker og følelser som ble utløst hos personer som så inngangspartiet til psykiatriske akuttavdelinger. Ideen var å finne fram til inngangspartier, eller kanskje til og med generelle kvaliteter ved et inngangsparti, som utløste gode følelser og tanker ved å sette pasientene i en stemning som lettet behandlingen – ved å gi en følelse av trygghet, vennlighet og hjelpsomhet, for eksempel.

I prosjektet skulle fotografier av inngangspartiene på psykiatriske akuttavdelinger brukes som «stimulusmateriale», og forsøkspersoner skulle ved hjelp av en semantisk differensialskala angi hva slags assosiasjoner, tanker og følelser inngangspartiene utløste hos dem. Det falt i min lodd å sørge for fotografering av ca. 20 psykiatriske institusjoner, og det jeg opplevde i den forbindelse var både overraskende og lærerikt. Episoder under fotograferingen av akuttavdelingen fikk meg til å innse hvor fordomsfulle også psykiatrisk helsepersonell er overfor folk som oppfører seg annerledes.

Jeg reiste rundt i Norge sommerstid og fotograferte inngangspartiene på sykehuset med mitt lille kamera. Kledd som man kan være når det er varmt i Norge: i korte bukser og T-skjorte, kanskje litt rufsete utseende, i hvert fall ikke typisk akademisk. Ved flere av de psykiatriske sykehusene kom helsepersonell raskt ut fra avdelingen og bort til meg, og spurte usedvanlig beroligende og forståelsesfullt: «Hva driver du med da?» Jeg svarte som sant var at jeg fotograferte inngangen til psykiatriske akuttavdelinger. «Jaså, gjør du det», var det ettertenksomme svaret, og jeg fikk plutselig følelsen av at jeg gjorde noe upassende, noe mistenkelig, ja nesten ulovlig. Av en merkverdig grunn fikk jeg behov for å rettfærdiggjøre min opptreden til de grader da jeg så blikket og hørte tonefallet til den som åpenbart betraktet meg som en av deres klientell, en det hadde rablet for på nytt. Jeg fortalte at jeg samlet billedmateriale som «skulle presenteres på en stor internasjonal forskningskonferanse». Avslutningen på dette møtet med en representant for institusjonspsykiatrien ble ofte at fagpersonen sa med mild og beroligende stemme: «Jeg tror vi ringer overlegen, jeg.»

Disse situasjonene lærte meg mye om det å være pasient i psykiatrien. At man der møtes med dulgte, uutsagte forventninger om at man er gal, at hvis man forsøker å motbevise det, blir det kun nye bekreftelser. På denne måten forsterkes pasientenes selvbylde av egen utilregnelighet, følte jeg da jeg møtte helsepersonell som hadde satt på seg patologibrillene i møtet med meg. Jeg følte at alt jeg sa og gjorde i nærheten av sykehuset, ble tolket som tegn på galskap, og at jo mer jeg protesterte, desto sikrere ble fagfolkene.

Eller tar jeg feil? Er det jeg som tilskriver egenskaper og holdninger til personalet ut fra mine forutinntatte meninger? Kanskje er det mine fordommer som kommer til uttrykk, mine forventninger om hva personalet egentlig mente da de snakket vennlig til meg og spurte hva jeg holdt på med? Og

ikke bare mine fordommer, for hvor mange av leserne av denne artikkelen reagerte da jeg skrev at fotograferingen «fikk meg til å innse hvor fordomsfulle også psykiatrisk helsepersonell er»? Tilskrivning av egenskaper til andre ut fra populære oppfatninger om hva som kjennetegner en ut-gruppe, synes å være vanlig, og antagelig er det grobunn for mye uenighet og ufred. Er det ikke dette psykologien handler om: Mennesker som misforstår hverandre?